

zich zooveel sterker openbaarde dan in het Noorden en met name in het dank zij de beschermende maatregelen van Willem I industrieel bloeiende Gent. Dat hij met die geest in aanraking gekomen is, weten wij uit zijn bespreking van de *Histoire de la révolution d'Angleterre* van Guizot, alsmede uit een — in 1940 gedrukte — verhandeling uit zijn Gentse tijd *Over den invloed der machines op het samenstel der maatschappelijke en burgerlijke betrekkingen*. Maar liberaal met de Belgische liberalen was hij in 1828 zeker nog niet. Ook niet in '30. Hij veroordeelde, anders dan Van Hogendorp, de Belgische opstand, en week in October van genoemd jaar dan ook uit. Hij is weer on-benoemd, maar ook nu weer niet voor lang. Reeds het jaar daarop volgde zijn benoeming tot hoogleraar — zeer tegen zijn zin nog niet tot ordinarius, dat kwam pas in '34 — te Leiden, met dezelfde leeropdracht als in Gent.

In 1831 ziet dan een boek van zijn hand het licht, waarin de verandering, die zich te Gent in hem voltrokken moet hebben, openbaar wordt. Het heet *Over de verandering van het algemeen staten-stelsel van Europa*. Het is de verdienste van dr Manger dit boek geanalyseerd te hebben en uit het feit, dat de schrijver het niet voltooid heeft, te hebben afgeleid, dat dit zijn oorzaak vond in de overgang van den auteur van de conservatieve naar de liberale zijde, zodat hij met zichzelf in tegenspraak kwam. Wat schreef hij daar? „De revolutiegeest beproeft overal, waar hij zich vertoont, en overal met hetzelfde gevolg, eene schepping uit niet. Hij wil bezit zonder verwerving, een tegenwoordig aanzijn zonder voorleden, en eene toekomst die hij stuit in de geboorte. Hij kampte voorheen tegen hetgeen bestond; hij kampt nu tegen de uitvoering zijner eigene theoriën.” Men ziet: nog de afwijzing van de revolutie als onorganisch. Maar de schrijver vervolgt dan: „Doch van dezen geest onderscheide men de orde van zaken, welke sedert en onder de revolutie plaats heeft gegrepen. *De omwenteling is zelve getreden in de rij der historische verschijnselen*, en aan derzelve wet onderworpen, is in dezen zin een antecedent geworden voor de volgende leeftijden, aan welks invloed men vergeefs poogt zich te onttrekken. Op den bodem, dien de omwenteling heeft verwoest, kiemt een nieuw zaad, volgens een' ander' dan haren regel.” Men kan in de analyse van dit citaat nog iets verder gaan dan dr Manger gedaan heeft. Zijn onklare gedachte gaf Thorbecke een vals beeld in de pen. De omwenteling *verwoest* geen bodem, want deze kan niet verwoest, wel daarentegen *omgeploegd* worden. En leest men dit laatste woord in plaats van het eerste, dan ziet men duidelijk, wat er in Thorbecke gebeurd is. Hij heeft zonder zijn organische gedachte los te laten daar binnen plaats gemaakt, een organische plaats voor — de omwenteling. Hier heeft hij, theoretisch nog, gedaan, wat hij later met zijn nieuwe grond-